

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

İkinci Körfez Savaşı Sonrasında Irak'taki Sünni
Grupların Radikalleşme Nedenlerinin Analizi

Analysis of the Radicalization of Sunni Groups
in Iraq after the Second Gulf War

Mustafa KAPLAN*
Oğuzhan YANARIŞIK**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье:

Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Kaplan, M. ve Yanarışık, O. (2022). İkinci Körfez savaşı sonrasında Irak'taki sünni grupların radikalleşme nedenlerinin analizi. *Kesit Akademi Dergisi*, 8 (33), 70-91.

Kaplan, M. & Yanarışık, O. (2022). Analysis of the radicalization of sunni groups in Iraq after the second Gulf war. *The Journal of Kesit Academy*, 8 (33), 70-91.

doi 10.29228/kesit.64735

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 24.09.2022
Kabul/ Accepted/ Принимать: 07.12.2022
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.12.2022

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*✉ Göç Uzmanı, Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye, mustafakaplan89@gmail.com

**✉ Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Türkiye, yanarisik@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

İkinci Körfez Savaşı Sonrasında Irak'taki Sünni Grupların Radikalleşme Nedenlerinin Analizi¹

Analysis of the Radicalization of Sunni Groups in Iraq after the Second Gulf War

Mustafa KAPLAN

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan YANARIŞIK

Öz: Bu çalışmanın amacı, Irak Savaşının ardından Irak'ta ve bölge coğrafyasında görülen değişimi açıklamak ve anlamak için literatüre katkı sağlamaktır. Çalışma, Irak Savaşıyla beraber Irak ve bölge coğrafyasında yaşanan radikalleşmenin bölge güvenliğine etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, Irak Savaşı sonrasında Irak'ın yeniden yapılanmasındaki uygulamaları incelemeyi amaçlayarak, söylem analizi ve literatür taramasından yararlanmıştır. Dönemin siyasi isimlerinin Irak'ın işgali ve sonrasındaki gelişmelere dair anıları, görüşleri ve gerçekleştirdikleri mülakatları incelenmiş, Irak'ta İkinci Körfez Savaşı ile Nuri El-Maliki'nin Başbakanlık dönemi arasındaki süreçte Sünni gruplarda meydana gelen radikalleşmenin nedenleri sorgulanmıştır. Çalışmanın temel iddiası, Irak Savaşı'nın bölgedeki radikal unsurların artışında büyük etkiye sahip olduğu; Irak'ta uygulanmak istenilen demokrasinin ülke içerisindeki Sünni ve Şii gruplar arasında ayrım oluşturduğu; siyasi istikrarsızlığın Irak'ın ekonomisinde, eğitiminde, sağlık sisteminde olumsuz etkilere neden olduğu ve radikalleşen bölgede göç ve mülteci krizlerinin artmış olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası ilişkiler, radikalleşme, Irak, Irak Savaşı, Irak El-Kaidesi.

¹ Bu makale, Mustafa Kaplan'ın Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan Yanarışık danışmanlığında Polis Akademisi bünyesinde 2022 yılında tamamladığı İkinci Körfez Savaşı Sonrasında Irak'ta Irak El-Kaidesi'ne Katılan Sünni Grupların Radikalleşme Nedenleri başlıklı yüksek lisans tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır. This study is derived from the first author's master's thesis under the supervision of the second author.

Abstract: The aim of this study is to contribute to the literature in order to explain and understand the change in Iraq and the region's geography after the Iraq War. The study aims to reveal the effects of the radicalization in Iraq and the region's geography, along with the Iraq War, on the security of the region. In this context, this study has benefited from discourse analysis and literature review, aiming to examine the practices in the restructuring of Iraq after the Iraq War. The memories, opinions and interviews of the political figures of the period about the occupation of Iraq and the developments after it were examined, and the reasons for the radicalization that occurred in Sunni groups in the period between the Second Gulf War in Iraq and the Prime Ministry period of Nuri Al-Maliki were questioned. The main claim of the study is that the Iraq War had a great impact on the increase of radical elements in the region. The democracy desired to be implemented in Iraq constitutes the separation between Sunni and Shiite groups in the country. Political instability has had negative effects on Iraq's economy, education and health systems. And migration and refugee crises have increased in the radicalized region.

Keywords: International relations, radicalization, Iraq, Iraq war, Iraq El-Qaida.

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon olmak üzere iki önemli merkeze yapılan terör saldırıların kaynağının El-Kaide olduğunu tespit etmiştir. Bu durum ABD'nin dokunulmazlığına karşı atılmış önemli saldırı olarak görülmüştür. Bu yüzden ABD bu saldırılara hızlı bir karşılık vermek zorunda kalmıştır. ABD 11 Eylül'den yalnızca birkaç ay sonra saldırıdan sorumlu tutulan El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'i yakalamak için Afganistan'a işgal gerçekleştirmiş, fiilen topraklarına girmiştir. Sonraki aşamada ise Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarına sahip olduğu ve 11 Eylül saldırılarında bağlantılı olduğu iddia edilerek Irak Savaşı başlatılmıştır. ABD Irak'a karşı BM kararı olmaksızın hukuka aykırı bir şekilde savaş kararı almış ve kısa bir süre içerisinde Irak'ı işgal etmiştir.

ABD her ne kadar kendi ulusal güvenliği için savaş kararı almış olsa da Irak Savaşı sırasında ve savaşın ardından Irak'ın iç ve dış güvenliğine olumsuz etkilerde bulunmuştur. Irak'ın işgalinden sonra Irak'ın sınır güvenliği sağlanamamış, Afganistan ve farklı bölgelerden bu bölgeye ABD ile savaşmak için birçok radikal terör örgütü mensubu akın etmiştir. Bu gruplara mensup insanlar zaman içerisinde çok ciddi sayılara ulaşmış; bölge halkını mobilize ederek başta Irak olmak üzere Suriye gibi bölge ülkelerini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bölgede DEAŞ gibi örgütlerin oluşmasının temelleri ABD ile savaşmak için gelen radikal unsurlara dayanmakta olup bu da Suriye ve Irak'ta yüzbinlerce insanın ölmesinin yanı sıra milyonlarca insanın bu topraklardan ayrılmasına neden olmuştur. Bu duruma ek olarak ABD, işgalin ardından

Irak'ta demokrasinin oluşmasını amaçlayarak yeni bir hükümet kurulmasını desteklemiş; fakat kurulan hükümetin mezhepsel çatışmalara neden olması Irak'ta iç güvenlik sorunu haline gelmiştir.

Ülke içerisinde Şii ve Sünni ayrışması nedeniyle ortaya çıkan istikrarsızlaşma, terör örgütlerinin bu bölgede güçlenmesine sebep olmuştur. Nitekim çok uluslu ve Müslüman çoğunluğa rağmen farklı ve katı mezhepsel yapılardan meydana gelen ülkede, Saddam Hüseyin sonrasında kurulacak düzen daha çoğulcu ve sistemli bir devlet yapısı gerektirmiştir. Ülkede kurulan yapının farklılıkların ayrışması üzerine sistemleştirilmesi, Irak'ı kaosa sürüklemiştir. Baas Rejiminde laik görüşe sahip olan Sünni gruplar, mezhepsel yönetim ve uygulanan yanlış politikalar nedeniyle gitgide radikal düşüncelere sivrulmuştur. Bu durum yalnızca Irak'ın iç güvenliğini etkilememiş, ayrıca uluslararası güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Irak'ın işgalinin ardından bölgede görülen radikal terör örgütlerindeki artış ve demokrasinin yeniden inşası sürecinde kurulmak istenen yönetim, belirli gruplar üzerinde güven tesis edememesi nedeniyle Irak'ta kaos meydana gelmiştir. Irak'ın yeni yönetiminin mezhepsel olarak Şii gruplardan seçilmiş olması diğer mezhepler veya gruplar üzerinde olumsuz etkilere neden olmuş; bu da yeni yönetime olan güveni sarsmıştır. Şii yönetimin gücünün artması ve bölgedeki istikrarsızlıklar nedeniyle Baas Partisi gibi Sünni grupların ötekileştirilmesi, bu grupların radikalleşmesine neden olmuştur. Bu durum Irak'ın iç güvenliğine olumsuz etkilerde bulunmuştur.

Her ne kadar işgal sonrası belli başlı planların olduğu belirtilse de işgal sonrasında Irak devlet yapısı ciddi şekilde değişime uğramıştır. Saddam Hüseyin döneminde kamu otoritesini elinde bulunduran Sünni Araplar "Baas destekçisi" olarak görülerek tamamıyla devletten uzaklaştırılmıştır. Askeri olarak da tecrübeli olan bu kitlenin kamudan ve toplumdan uzaklaşması, Irak dışından gelen radikal dini unsurların istismarına açık hale gelmelerine neden olmuştur. İşgal sonrasında Irak devlet yapısının tamamıyla çökmesi radikal unsurların sınırdan Irak topraklarına rahatlıkla girerek saha oluşturmaya yol açmıştır. Dini radikalleşmenin artmasında bölge ülkelerde bulunan yine dini radikal terör örgütü mensuplarının etkisi olmuştur. Bu çalışmada, ABD bürokrasisinin işgal sonrasında gerçekleştirilen programının aksama ve sonuçları üzerinde inceleme yapılmış olup, süreç içerisinde Irak Sünnilerinin radikalleşmesine neden olan sebepler ile işgale yönelik eleştiriler incelenmiştir.

ABD'nin işgal sonrasında devlet otoritesinin yeniden oluşturulmasında gerçekleştirdiği hatalar mezhep çatışmalarının olduğu bir ülkeyi daha da kırılgan hale getirmiş olup aşırı terör odaklarının bölge insanına ulaşmasına olanak sağlamıştır. Nitekim gelişen süreçle nitelik kazandırılmaya çalışılan devlet sistematığının mezhep çatışmalarını arttıracak nitelikte organize edilmesi iç çatışmayı arttırmış, dışlanan grup olan Sünni halkın aşırı gruplarca kontrol edilebilir hale gelmesine yol açmıştır. 2006

senesinden itibaren 8 yıl boyunca Irak Başbakanlığı görevini yürüten Nuri El-Maliki'nin mezhep çatışmalarını arttıran politikaları incelenerek sonuçları araştırılmıştır.

Bu çalışma 2. Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ta meydana gelen iç karışıklıkların, iç güvenlik sorunlarının ve artan radikalizmin nedenlerini anlaşılır kılmak amacıyla Irak Savaşı sonrasında Irak'ın yeniden yapılanmasındaki uygulamaları incelemeyi amaçlayarak, söylem analizinden faydalanıp nitel araştırma yöntemi olarak literatür taramasından yararlanmıştır; dönemin siyasi isimleri ve bürokratlarının Irak'ın işgali ve sonrasındaki gelişmelere dair anıları, görüşleri ve gerçekleştirdikleri mülakatları incelemiştir. Özellikle savaş dönemi ve sonrasında görev yapmış ABD bürokratlarının ve Iraklı savaş mağdurlarının beyanları incelenmiştir. Çalışma sonucunda güvenlik çalışmalarında literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Sünni Grupları Radikalleşmeye İten Unsurlar

ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde de ülke içerisinde ırklar ve mezhepler arasında demokratik bir birliktelik olmamıştır. Uzun yıllardır Sünni idaresinde yönetilen ülkede mezhepsel olarak Şii gruplar, ırk olarak da Kürtler ve Şii Türkler yönetimden dışlanmıştır. Baas Rejimi Özellikle Irak-İran Savaşı döneminde ve sonrasında Şii'lere ve Kürtlere yönelik sert müdahalelerde bulunmuştur. Ancak ABD'nin, Irak'ı terör destekçisi bir devlet olarak tanımlayarak operasyon düzenleme amaçlarından birini de demokratik bir devlet düzeni oluşturma olarak nitelendirilmesi amaç-sonuç değerlendirmesi yapılabilir hale getirmiştir.

ABD'nin her ne kadar işgal dayanakları ilerleyen süreçte çürütülse de işgal sonrasında Irak'ın düzene sokulması adına planlar yapıldığı, istihbarat raporlarının tutulduğu öğrenilmiştir. Ancak söz konusu plan ve raporların uygulamadan uzak kalması, siyasi planlar doğrultusunda hareket edilmesi, kurulacak yeni sistemin kırıl-ganlıklardan uzak tutulması adına yapılan hatalar öncesinde yapılan hazırlıkları boşa çıkarmıştır.

Ortadoğu coğrafyasında devlet idarelerinin zayıflaması halinde ırklar ve mezhepler arası çatışmalar daha da hassaslaşmış ve belirli terör örgütleri yönetimin zayıfladığı alanları saha olarak kullanmıştır. Nitekim işgal sonrasında Irak'ın çökmüş devlet durumuna düşmesi hızlı bir devlet organizasyonun sağlanmasını gerekli kılmıştır. Ancak organizasyonun oluşturulmasında yapılan hatalar ve istihbarat raporlarının dikkate alınmaması Ebu Musab El-Zarkavi'nin Irak coğrafyasına giriş yapmasını kolaylaştırmıştır. Zarkavi, ideolojik olarak ABD'nin mücadele ettiği El-Kaide'den dahi daha radikal görüşlere sahip olduğunu gerçekleştireceği eylemlerle kanıtlamıştır. Nitekim özellikle Şii nüfusa yönelik eylemleri Usame bin Ladin'in yardımcısı Eymen El-Zevahiri'nin tepkilerine neden olmuştur. Zarkavi'nin terör anlayışı mevcut mücadele

edilen terör anlayışını ileriye taşımış olup daha vahşi eylemler, bu eylemlerin sunulduğu ve hedefler olarak çok daha şiddetli bir hal almıştır.

Irak'ta oluşturulan devlet sistematığınınse çoğulcu bir anlayış gütmesi beklenecek demokrasinin temel edinildiği ve farklı ırk ve mezheplerin uyum içerisinde olduğu bir yapıya sahip olması beklenmiştir. Fakat kurulan sistematığın Irak'ın mevcut yapısı göz önünde bulundurularak özenli bir şekilde yapılması yerine işgal güçlerinin kendi ülkelerindeki siyasi tepkileri hafifletmek amacıyla göstermelik gelişmeleri izlemesi çökmüş devlete kırılğan bir sistem getirmiştir. Yeni sistemin yapısı ve açıkları hali hazırda iç çatışmaların ve mezhep kavgalarının yoğun olduğu ülkede belirli grupların gücünü yoğunlaştırmaya çalıştığı bir hal almıştır.

Nuri El-Maliki'nin Başbakan olmasıyla yönetimdeki Şii ağırlık her geçen gün artmıştır. Buna ek olarak kadrolaşma fikri ve mezhepçi yapısı devlet idarecilerinin militan fikirlerdeki Şiilerden oluşmasına yol açmıştır. Bu fikir ve yapıdaki kamu görevlilerinden, Sünni olmaları nedeniyle zulüm gören insanlar Zarkavi'nin oluşturduğu radikal ideolojiyle buluşunca uç terörist yapıdaki bireylere dönüşmüşlerdir.

Bu çalışmada, işgal sonrasında ABD'nin hatalı politikaları ve siyaset odaklı faaliyetleri, Ebu Musab Zarkavi'nin dönemin radikal fikirlerini daha da şiddetli bir boyuta taşıması ve Irak'ın uzun dönem Başbakanlığını yürüten Nuri El-Maliki'nin mezhep odaklı politikaları Irak'ın mezhep kavgasının şiddetlenmesinin temel sebepleri olarak değerlendirilmiştir.

ABD Yönetiminde Yapılan Politik Hatalar

ABD güçlerinin işgal öncesinde sahip olduğu iyimser ve Irak'ın yeniden inşasına ilişkin plan ile politikalar belli başlı konularda yüzeysel kalmasının yanı sıra sıklıkla hedeften sapmalar nedeniyle olumsuz bir sürece doğru evrilmiştir. Bu hususta yapılan planlamalar genel olarak doğru olmasına rağmen süreç içerisinde siyasi ve idari olarak danışılmadan alınan kararlar süreci akamete uğratmıştır. Özellikle siyasiler ya da bölgede görevli ABD'li asker veya idarecilerin tek başına aldığı kararlar, Irak'ın yeniden inşa sürecine onarılamaz zararlar vermiştir.

Saddam Hüseyin özellikle Birinci Körfez Savaşı sonrasında askeri kayıplarının oluşturabileceği otorite boşluğunun ikamesi adına Sünni Arap aşiretlere oldukça önem vermiş ve onlara geniş imkânlar tanımıştır. Saddam Hüseyin sonrası da aşiretler genel olarak sahip oldukları güç ve imtiyazları müdafaa edebilmek adına ABD güçlerine yakınlaşmışlardır. Nitekim bu tespitler ABD'nin üst düzey komutanlarınca yapılmıştır. Yine gerçekleştirdikleri başka bir tespitse işgal güçleri olarak güçlerinin sorgulanmasına yol açabilecek başarısızlıkların aşiretleri başlarına buyruk hareket etmeye ve kendi otoritelerini oluşturmaya itebileceği vurgulanmıştır (Weis ve Hassan, 2016: 48).

Mukteda el Sadr yine müttefik kuvvetlerin işgal sonrası başarısızlığı neticesinde oluşan gıda ve güvenlik açıklarını kullanarak popülaritesini ve gücünü arttırmış, 500-1000 kişilik eğitimli silahlı gücüne 5000-6000 gönüllü bulabilecek güce erişmiştir. Elde ettiği sosyal ve askeri güçle ABD'ye istediği politikaları dikte ettirmek için harekete geçmiş ve müttefik kuvvetlerine karşı direniş hareketinde bulunmuştur (Baştürk vd., 2013: 158).

30 Ocak 2005 tarihinde düzenlenen seçimlerin öncesinde Irak'ta sürekli olarak patlamaların olması, insanların öldürülmesi seçimlerin güvenliği konusunda endişeleri gündeme getirmiştir. ABD için seçimlerin başarıyla düzenlenmesi, işgal sonrasında kendilerine yöneltilen eleştirileri bastırmak adına önem arz etmiştir. Seçimlerden kısa süre önce Irak Geçici Yönetimi Başbakanı İyad Allavi seçimlerin tüm ülkede güvenle düzenlenmesine yönelik şüphelerinin bulunduğunu, ertelenmesinin de düşünülebileceğini açıklamıştır. Fakat ABD yönetimi seçimlerin zamanında düzenleneceğini açıklayarak bu seçeneğin önünü kapatmıştır. Seçimlere katılım %58 olarak açıklanmış olup bu oran Irak'ın mevcut şartlarına göre ABD tarafından olumlu bulunmuştur. Ancak seçimleri Sünni grupların boykot etmesi ve oy verme imkânının ülke geneline uygun bir şekilde sağlanamaması seçim sonuçlarının temsil yeterliliğini kısıtlamıştır (İnat, 2006: 66).

15 Mart 2006 tarihinde ABD Kongresince görevlendirilen tarafsız 10 uzmandan oluşan "Irak Çalışma Grubu" grubun eş başkanlarının adı olan "Baker-Hamilton" Komisyonu olarak da anılmıştır. Komisyon, ABD askerlerinin Irak'tan kademeli bir şekilde çekilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Komisyonun yaptığı önemli tespitlerden biri de Baassızlaştırma politikasının Irak halkının devlet içerisindeki temsiline zarar verebileceğini ve bazı eski Baas üyelerine devlet kademelerinde imkân verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dönemin Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, ABD güçlerinin Irak'tan çekilmesini istemelerine rağmen, komisyonun eski Baas üyeleri hakkındaki yaptığı tespitlerden rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir (Özcan, 2008: 70-71).

ABD'nin Irak işgali kararını alma sürecinde attığı adım ilerleyen yıllarda bölgesel ya da küresel liderlik hedefi olan ülkeleri ABD karşıtı politikalara itmiştir. Nitekim ABD'ye karşı net şekilde tepki veren öncelikli ülkeler Çin ve Rusya olmuştur. Çin ve Rusya, ABD'nin Afganistan işgali sonrasında hem ulusal hem de bölgesel çıkar ve hedeflerine karşı tehdit olarak değerlendirdikleri ABD'yi bölgeden uzaklaştırmak adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu nedenle öncelikle Orta Asya'da bulunan üslerin kapatılmasını amaçlamışlardır. Özbekistan'da bulunan ABD askeri üssünün kapatılması için yoğun şekilde baskı yapmışlar ve bu amaçlarını da gerçekleştirmişlerdir (Alakel ve Yıldırım, 2014: 157).

ABD'nin atmış olduğu adımları bazı ülkeler tepkiyle karşılanmıştır. ABD'nin işgal sırasında ve sonrasında bölgede oluşturduğu güvenlik zafiyeti nedeniyle bölgeye

akın eden radikal terör unsurlar bölgesel krize neden olmuştur. Bu da toplumda radikalleşmeye veya radikalleşme karşısında savunmasız kalan sivil halkın sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Dolayısıyla ülke içerisinde meydana gelen Sünni ve Şii çatışmalarının yanı sıra ABD'nin Irak'ın kontrolünü ele aldıktan sonra dahi Irak'ın sınırlarını tam anlamıyla kontrol edememesi nedeniyle, radikal terör örgütleri bölgesel hatta küresel boyuta varabilecek tehdit unsuru haline gelmiştir. Özellikle El-Kaide ve sonraki süreçte DEAŞ gibi terör örgütleri sınırlardaki güvenlik zafiyetleri nedeniyle bölgeye akın etmişlerdir. Bu durum sonraki süreçte bu tarz radikal terör örgütlerinin Suriye'ye geçiş yapmasına ve Irak'a komşu ülke olan Suriye'de de radikalizmin artmasına neden olmuştur. Bu husus ABD'nin bölgeye radikal unsurların girmesine neden olması sebebiyle yapmış olduğu en büyük hatalardan biri olmuştur. Bölge coğrafyasının demokratikleştirilmesi amacıyla girilen bu savaşta, radikalizm ve radikal terör örgütlerinin bölgede etkin olmasına neden olunmuştur.

Ebu Musab Zarkavi'nin Rolü

Ebu Musab Zarkavi, ABD'nin Irak işgali sonrasında süreci domine ederek ismini tüm dünyaya duyuracak aşırı bir terörist olarak ortaya çıkmıştır. İsmi Ahmet Fadıl Nazzal El-Haleyle olan Ebu Musab El-Zarkavi, Ahmet Fadıl El-Haleyle, Ebu Ahmet, Ebu Muhammet, Ebu Muhannad, El-Mücaver, Muhannad, Sakr Ebu Süvayd, Garib isimleriyle de anılmaktadır. 20 Ekim 1966 tarihinde ünvanında da belirtilen Ürdün'ün Zarka kentinde dünyaya gelmiştir. İsminden de anlaşıldığı üzere "Haleyle" aşiretine mensuptur (Blisard, 2007: 21).

Zarkavi'nin radikalleşme süreci önemli bir değişim dönemini göstermektedir. Liseden sonra eğitim hayatını noktalayan Zarkavi, zor ve kavgacı kişiliği nedeniyle girdiği işlerde tutunamamıştır. Zorunlu askerlik görevini ifasından sonra ise iyice boşluğa düşmüş ve temel İslam öğretilerinin tam tersi bir şekilde vücuduna dövme yaptırmış, içki içmiş kavgalara karışmış ve hatta bir tecavüz girişiminden ötürü yargılanmıştır. Öyle ki 11 Eylül saldırıları sonrası CIA analisti olarak görev yapan Nada Bakos, Zarkavi hakkında araştırmalar yapmış ve radikalleşme öncesinde onun serseri bir hayat sürdüğünü, sürekli olarak hapse girip çıktığını ve yasadışı fuhuş organizatörlüğü dahi yaptığını belirtmiştir. Yine dönemin FBI terörle mücadele biriminde çalışan Ali H. Soufan, Zarkavi'nin içki tüketiminin yanı sıra uyuşturucu madde de kullandığını ve vücudunun çoğu yerinde bulunan dövme nedeniyle arkadaşları arasında "Yeşil Adam" olarak hitap edildiğini belirtmiştir (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016).

Bulunduğu durumdan rahatsızlık duyan annesinin yönlendirmesiyle belli cemaatlerin bulunduğu camilerde vakit geçirmeye başlamıştır. Öncelikle Filistinli mültecilerin bulunduğu El Falah Camiinde zaman geçirmiştir. Daha sonra selefi öğretilerin verildiği ve Afganistan'da SSCB'ye karşı mücadele eden grupların örgütlendiği Ali Bin Huseyn Camii, Zarkavi'nin hayatına yön veren yer olmuştur (Weis ve Hassan, 2016: 2).

Afganistan Savaşı'nın ardından cihat amacıyla bölgeye giden radikal unsurlardan kimi Bosna'da yaşanan iç savaşa katılmak için oranın yolunu tutmuş, kimiye evine dönmüştür. Özellikle evlerine dönen cihatçılar yine organize olmuş ve yanlarına yeni cihatçıları da bulmak için çalışmalar yapmıştır. Yine Afganistan'dan dönen Zarkavi'nin eniştesi Salih El-Hami bu durumu "Cihat etmek için uzun bir süre geçirilince, bu, insan için oksijen haline gelir. Bundan vazgeçmek çok zordur" sözleriyle açıklamıştır (Blisard, 2007: 41). Bu nedenle söz konusu cihatçılar hep ülke istihbaratlarının takibinde olmuştur. Nitekim Zarkavi de Ürdün'e dönünce bu yoldan devam etmiş ve istihbarat birimlerinin dikkatini çekmiştir. Zarkavi Ürdün'e dönüşünden kısa bir süre sonra Makdisi'ye ulaşmaya çalışmıştır. Makdisi bu durumu Zarkavi'nin kendisini ziyaret ettiği daha sonrasında birlikte çalıştıklarını ve ülkenin çeşitli yerlerinde ders verdiğini, birlikte risale hazırladıklarından söz etmiştir. İmamlar Birliği (Bay'at el-İmam) isimli örgütü kurmuşlardır (Wagemakers, 2014: 60). Birinci Körfez Savaşı'nın oluşturduğu ortamla birlikte aralarında Ürdün'ün de olduğu çoğu Orta Doğu ülkesinin, İsrail ile barış anlaşması yapması ya da öngörmesi, ekonomik olarak da zorluklar yaşayan Ürdün'de Zarkavi'nin kolayca militan bulmasına ortam sağlamıştır. Ayrıca Ürdün'de dağıtılan Muhammed'in Ordusu gibi örgütlerden ve "Afgan Arab" dostlarından tecrübeli militanlara ulaşmıştır. Makdisi'nin 1992 senesinde, Saddam Hüseyin'in Kuveyt işgalinden kalan bir takım mühimmatı da örgüt envanterine katması, organizasyonlarını tamamlamalarını sağlamıştır (Blisard, 2007: 45).

Zarkavi 2004 senesine gelindiğinde El-Kaide'nin desteğini almak adına Usame Bin Ladin'e bağlılığını ilan etmiştir. Bu doğrultuda İslami Tevhit ve Cihat isimli grubunun adını Irak El-Kaidesi olarak değiştirmiştir (Al Jazeera, 2006). Bu Irak'ta örgütlenmek adına El-Kaide'nin küresel ağından faydalanma fırsatı tanımıştır. Dünya'nın farklı yerlerinden "cihat" düsturu ile yola çıkan militanlar Zarkavi'nin oluşturduğu yapılanmaya dahil olmuş; ilerleyen süreçte Irak El-Kaide'si direnişçi gruplar arasında öne çıkmaya başlamıştır (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017: 16).

Kral Abdullah ilerleyen süreçte Zarkavi'nin genel bir ayla serbest bırakılmasının "belki bir hata olduğunu" fakat "o dönemde kimsenin onun ne olacağını bilemeyeceğini" savunmuştur (Blisard, 2007: 64). Aslında Zarkavi, radikalleşmeyi son derece ciddi boyutlarda yaşamıştır ve serbest kaldığında yeni bir şeyler yapması gerektiğine dair kendini güdülediği bilinmektedir. Zarkavi hapisten çıktıktan sonra vakit geçirdiği eniştesi Salih El-Hami onun durumunu "İçindeki cihat fikrini hissettim" cümlesi ile açıklamıştır (Blisard, 2007: 64). Ürdün makamlarının bu örgütü çökertmesi ve yargılamasında, örgütün tüm detaylarını ve amaçlarını niçin öncelikle Ürdün Krallığının alaşağı edilmesi gerektiğini anlatmıştır. Makdisi'nin Müslümanları doğru yola sevk ettiğini, Ürdün Krallığının ise onu engellemesinin yanı sıra İslam düşmanlarıyla müttefik olması nedeniyle yıkılması gerektiğini söylemiştir (Blisard, 2007: 44).

Makdisi ve Zarkavi'nin avukatlığını yapan Muhammet Dveyk, Makdisi ve Zarkavi'nin aynı fikre sahip olduğunu fakat Zarkavi'nin onun bir örneği bile olmayı kabul edebileceğini, Makdisi'ninse herkesi ikna edebilen karizmatik ve dikkat çeken söylemleri olan oldukça tehlikeli birisi olduğunu söylemiştir (Blisard, 2007: 51).

El-Kaide'nin Irak yapılanmasının organizatörü olarak ön plana çıkan Zarkavi, El-Kaide'nin öğretilerinden etkilendiği Abdullah Azzam'dan ziyade, kendi hocası olan Makdisi'nin öğretilerinden etkilenmiştir. Zarkavi öncelikle Azzam'ın öğretileri ile düşüncelerine şekil vermiş; fakat Makdisi ile tanışması sonrasında fikirleri daha da aşırı yöne evrilmiştir. Önce Azzam daha sonra Makdisi ile şekillenen Selefi düşüncelerindeki retorik bellidir: modernitenin reddi, İslam'ın köklerine dönüş, hilafetin ilanı (Blisard, 2007: 35). DEAŞ ve Irak İslam Devleti'nin temelini oluşturan Irak El-Kaidesi, Afganistan merkezli El-Kaide'den farklı olarak Zarkavi ve Makdisi'nin inşa ettiği iki ayak üzerinde şekillenmiştir (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017: 13).

Irak'ta Ebu Musab Zarkavi'nin başlattığı sert mücadele sonrasında Zarkavi'nin aşireti Haleyle Kral Abdullah'a olan bağlılıklarını yineledikleri mektubu ona sunmuştur (Blisard, 2007: 21). Yine Zarkavi'nin akıl hocası olan Makdisi onun Irak'ta Şiileri hedef almasına karşı çıktığını belirtmiştir (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017). Zarkavi, SSCB güçleri geri çekildikten sonra Afganistan'a gidebilmiş ve Afganistan İç Savaşında rol almıştır. 1989 senesinde İsam Muhammet Taher El-Berkavi yani Muhammet El-Makdisi ile tanışması hayatının dönüm noktası olmuştur. Özellikle 1992 senesi sonrasında Makdisi Zarkavi için "ruhani bir baba" figürünü alacak ve onun fikirlerinin şekillenmesinde başrolde olacaktır.

Makdisi Selefi düşüncelere sahip radikal kişiler için en etkili fikir babasıdır. Öyle ki 11 Eylül saldırılarının sorumlusu Muhammed Atta'nın Hamburg'daki kişisel eşyalarının arasında Makdisi'nin kaleme aldığı on sekiz makale ve yayın radikal saldırıganları ne derece etkilediğinin bir kanıtıdır (Blisard, 2007: 29). Al-Jafr hapishanesinde bulunduğu dönem koğuş arkadaşları radikal düşüncelere sahip kişilerden oluşmuştur. MI5 ve MI6'te görev yapmış Richard Barrett dini aşırı fikirleri edinmenin yanı sıra hapishanede kendisini "lider" olarak konumlandırmayı başardığından bahsetmektedir (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). İmamlar Birliği örgütüne mensup tutuklu bazı kişilerle aynı koğuşta tutulmuştur (Blisard, 2007: 51). Eski bir Pentagon üst düzey terörle mücadele danışmanının yorumuna göre "Hapishane, Zarkavi'nin okulu olmuştur" benzetmesi yerinde bir tanımlamadır (Weis ve Hassan, 2016: 12). Hapishane onun için dışarıda edindiği kabadayılığı aşırı dini düşüncelerle harmanladığı yer haline getirdiği yer halini almıştır. Hatta jilet, bıçak ve asit gibi materyallerle vücudunda bulunan dövmelemleri kazınması onun önceden yaşadığı "günahkâr" yaşamı reddettiğinin bir sembolü olarak değerlendirilebilmektedir. Beş yılın sonunda serbest kaldığında kendini tamamıyla cihada adanmış bir "mücahit" olarak nitelemiştir.

Zarkavi ve Makdisi hem tutuklu bulundukları hapisanede hem de dışarıda ihtiyaç duydukları etkileşimi sağlayabilmiştir. Bundaki en etkili olan husus istedikleri her şeye gardiyanlara rüşvet vermek suretiyle erişebiliyor olmalarıdır. Hatta Makdisi, Zarkavi'ye yazdığı mektupta bu hususu vurgulayarak “cezaevinde verdikleri mücadelelerin” davalarına olumlu bir etkisi olduğunu vurgulamıştır (Blisard, 2007: 52).

2002 senesinde kendini kanıtlayabileceği bir yer olduğunu düşündüğü Irak'a giderek orada örgütlenmenin faydalı olacağını düşünen Zarkavi, İran üzerinden Irak'ın kuzeyine geçiş yapmıştır. CIA Zarkavi'nin bu hamlesini fark etmiş ve takibe başlamıştır. Bu konu üzerine çalışan dönemin operasyonlardan sorumlu CIA çalışanı Sam Faddis, Zarkavi'yi takip ettiklerini ve yer tespitlerini yaptıklarını belirterek onu ortadan kaldırmak için ABD Başkanlık makamından onay beklediklerini belirtmiştir. Sam Faddis muhbirleri aracılığıyla Irak-İran sınırında bulunan kampta Zarkavi ve adamlarının siyanür bazlı biyolojik ve kimyasal silahlar üzerine çalışmalar yaptığını belirtmiştir (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). Dönemin CIA yetkililerinden Michael F. Scheuer Zarkavi hakkında çekincelerinin olduğunu Saddam Hüseyin'in devrilmesi sonrasında sorun oluşturabilecek bir karakter olduğunu farkında olduklarını ve hatta onun “ölü” olmasının kendi çıkarları açısından çok daha iyi olacağını belirtmiştir (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016).

ABD Başkanı George W. Bush, 2002 senesinde Saddam Hüseyin'in ortadan kaldırılmasına odaklanmış durumda olduğunu ve Zarkavi'ye düzenlenecek operasyonun soruna yol açabileceğini belirterek planı reddetmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Collin Powell konuyu içlerinde “kötü çocukların” olduğu çeşitli kamplara operasyon düzenlenmesi teklifini hatırladığını ve Irak işgali için hazırlıksız olduklarını ve bu operasyonun savaşı başlatmak anlamına gelebileceğinden yola çıkarak Zarkavi'ye yönelik operasyonu reddettiklerini belirtmiştir. (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). Buna ek olarak Powell BMGK'da gerçekleştireceği konuşmayı baltalama riski olduğu için operasyona çekimser davrandığını belirtmiştir (Breslow, 2016).

CIA çalışanları Nada Bakos ve Sam Faddis bu operasyonun gelecek adına büyük bir fırsat olduğunun ve Zarkavi'ye hareket imkanı vermenin gelecekte müttefiklerine ve Amerikan askerlerine olumsuz olarak geri dönüşü olacağını ve Beyaz Sarayın konuyla ilgili yanlış karar verdiğinin farkında olduklarını belirtmiştir. (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). Nada Bakos dönemin Başkan Yardımcısı Dick Channey'in konuyu farklı bir yönde ele alarak Zarkavi'yi Usame Bin Ladin ile Saddam Hüseyin arasındaki bir bağ olarak kullanıldığı ve 11 Eylül Saldırıların aralarında görüşüldüğü veya saldırıya destek verdiği yönünde sorgulamalar yaptığını belirtmiştir. CIA çalışanları Nada Bakos ve Michael F. Scheuer Saddam Hüseyin ile Usama Bin Ladin veya Zarkavi arasında herhangi bir bağın tespit edilemediğini, Saddam Hüseyin ile bu yapının yakınlaşmasının mantıklı bulunmadığını kurum olarak belirttiklerini fakat Dick Chan-

ney'nin bu cevaptan pek memnun olmadığını vurgulamıştır. Scheuer, Zarkavi'yi, Saddam Hüseyin'in imkânı olsa gözünü kırpmadan öldüreceği bir karakter olduğunu belirterek söz konusu düşüncenin mantığı olmadığını ifade etmiştir. (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016)

Zarkavi'nin güçlenmesinde radikal unsurlar arasındaki popülaritesi önem taşımıştır. Bu konuda ise Zarkavi'nin yardımına yetişen dönemin ABD Dışişleri Bakanı Collin Powell olmuştur. ABD'nin Irak'a yönelik müdahalesi hakkında Dünya'yı ikna etmek adına Collin Powell El-Kaide ve Irak yönetimi arasındaki "uğursuz bağı" anlatmaya çalıştığı konuşması olmuştur. Powell Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde gerçekleştirdiği konuşmada 21 kez Zarkavi'nin adını anmıştır. Amacı Zarkavi'nin El-Kaide ile Irak Devleti arasındaki bağlantı olduğunu belirterek Saddam Hüseyin'i El-Kaide ile birlikte çalışıyor intibai oluşturmaktır. Ancak bu çaba bambaşka bir sonuç oluşturmuş; Zarkavi'nin radikal unsurlar arasında ünlenmesini sağlamış ve Irak dışından gelen radikal unsurlarla birlikte ülke içindeki Baas Rejimi destekçisi kişilerin yakınlaştığı çatı lider durumuna gelmesine yardım etmiştir (Breslow, 2016). Nada Bakos konuyu Zarkavi henüz hiçbir eylemde bulunmadan ikonik bir "cihat savaşçısına" dönüştü ve bu hiç istemediğimiz bir durumdu şeklinde belirtmiştir (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). Konu daha sonradan hatırlatıldığında Powell, Zarkavi hakkında bir şey hatırlamadığını ve eğer konuşmada bu kadar adı geçtiyse NIE (National Intelligence Estimate) biriminin bunun sorumlusu olduğunu vurgulamıştır (Breslow, 2016).

Colin Powell konuşma hakkında hazırlıksız olduğunu ve konuşmayı yetersiz bulduğunu dönemin Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice'a bunun nereden geldiğini sorduğunda Başkan Yardımcısı Dick Channey'nin ofisinde hazırlandığını öğrendiğini açıklamıştır. Yine Nada Bakos, konuşma örneğinin kendilerine önceden geldiğini fakat BMGK'da Powell'ın yaptığı konuşmanın oldukça farklı olduğunu vurgulamıştır. (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). Collin Powell'ın BMGK'da gerçekleştirdiği konuşma sonrasında Zarkavi hedefte olduğunu anlamış ve ortadan kaybolmuştur. Kayıplara karışarak ABD'nin Irak işgalinden sonra uygun zamanı bulduğunda harekete geçmek için organize olamaya başlamıştır.

Paul Bremer işgal sonrası 15 Mayıs 2003 tarihinde Irak'a gelmiş ve yeni devlet inşasında izlenecek yol haritasından bahsederken yaklaşık 250.000 kişiden oluşan silah kullanma yeteneği olan tüm Irak ordusunun dağıtıldığını ve Baasçı tüm devlet kadrolarının feshedileceğini açıklamıştır. Yani Saddam Hüseyin etrafındaki "Sünni" mezhebindeki asker ve devlet görevlileri artık işsizdir. Paul Bremer bu kararı Saddam Hüseyin'in Şiileri ve Kürtleri zapt edebilmek adına sahip olduğu yegâne unsurun "ordusu" olması nedeniyle öncelikle onların dağıtılması gerektiğini gördüğünü, Baas döneminin bu şekilde bittiğinin hissedilebileceğini söylemiştir. İşgal kuvvetlerinin idaresinden sorumlu komutan olan General David Petraeus'a göre bu kararın etkisi oldukça yıkıcı

olmuştur. Ona göre Sünni ayaklanmasının temelini bu karar oluşturmaktadır. İşten çıkarılan askerler maaşlarını ve işlerini geri istedikleri eylemlere başlamıştır. Dönemin Irak Koalisyon Yöneticilerinden Emma Sky yenilmiş ordular saygıyla muamele görmelidir fakat bu olmadı şeklinde yorumlamıştır. İşten çıkarılmış askerler her geçen gün daha kalabalık ve daha etkili şekilde eylemlerini arttırmaya devam etmişler ve olaylar kontrolden çıkmıştır. Eylemlerde ölümlerin gerçekleşmesi son nokta olmuştur. Askerlerin sesinin duyulmaması ve onların bir kenara atılması, Zarkavi için onları kolay birer hedefe dönüştürmüştür.

Zarkavi "Vahşetin İdaresi" (The Management of Savagery) doktrini ile hareketini idame etmiş, ardılarını da bu şekilde örgütlemiştir. Söz konusu taktiğin yazarı Ebubekir Naci "eziyetin ve tükenmişliğin gücü" düşman birliklerinin yıpratılması planını içermektedir. Hedefi Ortadoğu'da ABD ve müttefiklerinin karşısına çıkardığı yerel kuvvetleriyle mücadele ederek "vekalet savaşı" sürdürmek yerine, doğrudan işgalci ülkelerin askerlerini hedef alan bir doktrine sahiptir. Bu sayede ABD ve müttefiklerinin sahip oldukları dokunulmaz ve yenilmez ordu imajının zedelenmesi, mucahitlerinse motivasyonunu arttırmak hedeflenmiştir. İşgal kuvvetleri bu nedenle kaçacak, boşluk oluşan alanlarda ise kaos ortamı oluşması sağlanacaktır (Weis ve Hassan, 2016: 45).

Bombalı eylemlerle başlayan saldırı dalgası önce Ürdün Büyükelçiliği, sonrasında Birleşmiş Milletler Merkezine büyük iki intihar saldırısıyla üst düzeye çıkmıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler Merkezi saldırısı sonrası BM yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları ülkeyi terk etmiştir. Amerikan ordusu ve asker sayıları fazla olmayan birkaç müttefik ülke Irak'ta kalmıştır. Dönemin ABD Askeri Danışmanı Bruce Hoffman Zarkavi'nin oluşturduğu strateji doğrultusunda ülkede ABD ordusu ve diğerleri şeklinde "siyah ve beyaz" ayrımını başarıyla oluşturduğunu, ABD ordusunun tepki çekmesiyle Zarkavi'nin her geçen gün daha fazla destek aldığını açıklamıştır. İntihar saldırılarının ardından ABD toplumuna mesaj vermeye başlayan Zarkavi, Nickholas Evan Berg isimli Yahudi ve ABD uyruklu bir iş adamının kaçırılması ve başının kesilerek infaz edilmesi görüntüleriyle tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. CIA Terörle Mücadele Danışmanlığı görevini 1992-2001 yılları arasında gerçekleştiren Richard Clarke, Zarkavi'nin bu videolarda infazı bizzat gerçekleştirmesinin onu tüm dünyadaki radikal yabancı savaşçılar arasında popüler bir seviyeye yükselttiğini, yabancı savaşçılarda ona katılma isteği oluşturduğunu belirtmektedir. Ayrıca El-Kaide'ye katılmak için Afganistan'a gittiği dönem çok dikkat çekmeyen bir militandan Irak'ta azılı bir "cihatçıya" dönüşmesi, 11 Eylül saldırılarından bu yana eylem gerçekleştiremeyen Usama Bin Ladin için Zarkavi'yi yeniden kendini hatırlatabileceği bir kaynak olarak kullanmasını sağlamıştır. Nada Bakos durumu "Zarkavi yeni bir girişim, Bin Ladin ise yatırımcı gibiydi. Bin Ladin onu El-Kaide markasının altında kullanmak istemişti." metaforuyla

özetlemiştir. (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016).

Zarkavi, Bin Ladin'e yazdığı mektupta mezhepsel çatışma başlatmanın onları zafere götürecek yegâne başlangıç olduğunu ima etmiştir. Önce Irak'ta başlayacak bu savaş zamanla "gafil tüm Sünnileri uyandıracaktır" demiştir. Zarkavi'nin planı kabaca Şiilere ve kutsallarına zarar vererek onları tahrik etmek, Şiilerin de duydukları aşırı öfkeyi ülkedeki Sünni azınlıktan çıkarmasıdır. Zor durumdaki Sünni azınlığın Irak'taki hamisi ise Zarkavi ve militanları olacaktır. Bu şekilde dünyanın dört bir yanındaki Sünnilerin de desteği alınacaktır. Zarkavi mezhep kavgası planına da bu dönemde başlamıştır. Şiilere ait cami, türbe gibi yerlere intihar saldırıları düzenlenmiş ve yüzlerce Şii'nin ölümüne neden olmuştur. Ayrıca suikastlar ve mahalle çatışmaları da körüklenmeye çalışılmıştır. Şiddet görüntüleri ise elden ele dolaşmış ve gruplar arasında nefret körüklenmiştir.

Usama Bin Ladin ve Eymen El Zevahiri, yaşanan olaylardan oldukça rahatsız olduklarını ve Müslümanlar arasındaki mezhep kavgasının yine Müslümanlara zarar vereceğini düşündüklerini Zevahiri'nin Zarkavi'ye gönderdiği mektupla iletmışlerdir. Bu eylemlerin amaçlarına aykırı olduğunu Zarkavi'ye net bir şekilde bildirmişlerdir. Zevahiri İnsanların esir alınarak kafa kesme videoları çekilmesi ve camilere yönelik saldırıları caiz bulmadığını iletmıştır (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017: 17). Zarkavi ise Bin Ladin ve Zevahiri'ye cevabı Şiiler için oldukça önemli olan tarihi El-Askeri camiini havaya uçurarak vermiştir. Bu saldırı Şiiler açısından kabul edilemez bulunmuş ve Zarkavi'nin beklediği şekilde Sünnilere karşı sert şekilde tepki vermeleriyle sonuçlanmıştır.

CIA analisti Nada Bakos, intihar saldırılarıyla alakalı olarak hazırladığı raporda belirttiği "isyan, ayaklanma, direniş" anlamındaki "insurgency" kelimesini kullanması ABD'nin üst yönetimini rahatsız etmiş ve bu konuda kendisinden açıklama istemişlerdir. ABD Başkan Yardımcısı Dick Channey ve Dönemin CIA Şefi George Tenet, Iraklıları utandıracak veya isyana sürükleyecek herhangi bir tutumlarının bulunmadığını savunmuştur (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). CIA Terörle Mücadele Danışmanlığı görevini 1992-2001 yılları arasında gerçekleştiren Richard Clarke'a göre ABD Başkan Yardımcılığı Irak'ta yaşananların bir "ayaklanma, direniş" olduğunu, bu tutumun arkasında şeytani bir zekanın olduğunu ve bu şeytanın Zarkavi olduğunu çok geç anlamıştır şeklinde açıklamıştır (Kirk, Wiser ve Gilmore, 2016). Nihayetinde Zarkavi artık ABD tarafından net bir hedef olarak görülerek başına Usama Bin Ladin ile aynı seviye olan 25 milyon \$ para ödülü koymuştur. Bu artık Zarkavi'nin ABD'nin baş düşmanlarından birisi haline geldiğinin göstergesi olmuştur.

Maliki Yönetiminde Gerçekleştirilen Hatalar

Saddam Hüseyin döneminde Sünni Arap Müslümanların tekelinde olan devlet

idaresi müttefik güçlerin Irak İşgaliyle birlikte sonlandırılmış, Irak'ta yeniden kurulmaya çalışılan devlet sistemi sürecinde 2005 senesinde gerçekleştirilen seçimlerle birlikte Şii Müslümanların ağırlığındaki Irak yönetimi kurulmuştur.

Nuri El-Maliki, Dava partisi üyesi olarak 1980'li yıllarda Saddam Hüseyin'e karşı suikast düzenlediklerini fakat başarısız olduklarını belirtmiştir. Maliki Lübnan ve Suriye'de eylemlerine devam etmiş, özellikle Kuveyt'te ABD ve Fransa Büyükelçiliklerini hedef alan faaliyetlerde bulunmuştur (Breslow ve Wexler, 2014).

Irak Daimi Anayasası'nın yine 2005 senesinde hazırlanmasıyla Irak vatandaşlarına siyasi eylemlerde bulunma, siyasi parti kurma hakkı tanınarak terör, ırkçılık, tek-fircilik ve mezhebe dayanan kıyımcılık yasaklanarak siyasal hayatın topluma inmesi planlanmıştır. Belirli anlaşılabilir yasaklamalara rağmen serbestlik içeren bu yaklaşımda yasaklanan tek siyasal parti Baas Partisi olmuştur (Baştürk vd., 2013: 16-17).

Ortadoğu coğrafyasında Sünni Müslüman kimliğinin ağırlığını artırmak adına politikalar güden Suudi Arabistan, Irak-İran savaşında olduğu gibi bölge coğrafyasını da bu yönde belirlemeye çalışmıştır. Bu minvalde Saddam Hüseyin sonrasında atanacak ilk başbakanın, Şii nüfusun çoğunlukta olduğu Irak'ta İran etkisinin arttırılmasını engellemek adına eski bir Baas Partili olan fakat yıllarca Suudi Arabistan ve İngiltere'de sürgün hayatı yaşayan İyad Allavi olmasını sağlamışlardır. Ayrıca bu süreçte Suud destekçisi Gazi Meşal el Yanvar'ın Cumhurbaşkanı olarak atanmasına destek vermişlerdir. Suudi yanlısı hükümet oluşumu ile Saddam Hüseyin sonrasında yine bir Sünni odaklı iktidar oluşumuna izin vermemek adına Mukteda el Sadr'a bağlı Mehdi ordusu müttefik kuvvetlerine karşı yoğun direniş hareketlerinde bulunmuştur. Mukteda el Sadr, gösterdiği direniş faaliyetini işgal karşıtlığı ve Irak milliyetçiliği şeklinde göstermiş ve bunun karşılığında Sünni kesimden görece destek de almıştır. Hatta Zarkavi Mehdi Ordusu'nun ABD güçlerini hedef almasını takdir etmiştir. Bu nedenle onları hedef almamış hatta silah alışverişi gerçekleştirmişlerdir (Öztürk, 2018: 59-60).

Her ne kadar Suud ve Sünni Arap destekçisi olsa da İyad Allavi, Baassızlaştırma politikasının Sünni Araplara olan yıkıcı etkisine karşı bir etkisi olmamış ve Sünni Araplar çare olarak radikal unsurları görmeye başlamıştır. Nitekim Ocak 2005 seçimleri öncesinde Sünni Arapların mukim olduğu semtlerde "Allavi'ye hayır, Zarkavi'ye evet" yazıları sokakları kaplamıştır. Ocak 2005 seçimleri öncesinde Baas unsurları ve Zarkavi Sünni Arapların sandığa gitmesini istememiştir. Bu sayede İran desteği alan Şii Dava Partisi ve onun adayı İbrahim el-Caferi seçilecek, yönetim Şiilerin elinde olacak ve Sünni Arapların devletten dışlanmaları devam edecektir. Dışlanan ve zor durumda kalan Sünni Arapların da sığınağı Zarkavi'nin örgütü olacaktır. Zarkavi'nin seçim planı işlemiş ve aynı dönemde Şiileri hedef alan saldırıları da artış göstermiştir (Weis ve Hassan, 2016: 47).

Iraklı Sünni Araplar sahip oldukları politik gücün çoğunu boykot ettikleri Ocak 2005 seçimi sonucunda kaybetmiştir. Yaptıkları hatanın farkına varan Sünni Arap gruplar, Aralık 2005 seçimlerine ise katılım göstermişlerdir. Nitekim Sünni Arapların yoğun şekilde yaşadığı Ramadi kentinde Ocak 2005 seçimlerine katılım oranı %2 iken Aralık 2005 seçimlerine katılım %80 seviyesine çıkmıştır (Weis ve Hassan, 2016: 55).

El-Maliki ilk dönemlerinde Sadr grubuna bağlı aşırı gruplara yönelik faaliyetleriyle ve merkezileştirmeyi arttırmasıyla toplumun belli kesiminden destek görmüştür. Demokrasi hususundan ziyade güvenlik üzerinde durarak siyaset üretmesi, onun otokrat bir Başbakan olmasına yol açmıştır. Irak Anayasası ve kanunları kullanarak askeri, istihbari, adli ve kolluk birimlerinin oluşturulmasını ve kadro yapılarının belirlenmesini kendi kontrolü altına almıştır. ABD tarafından sağlanan ciddi maddi destekle Sünni aşiretleri kendi tarafına çekmiştir. El-Maliki ailesinden ve Dava Partisinden kendine yakın olanlara devlet otoritesinde görevler vermiştir. Daha sonra Dava Partisinden de ayrılarak Hukuk Devleti Koalisyonu'nu kurmuş ve 2009 yerel seçimlerinde ciddi başarı elde etmiştir (Salihi, 2015: 168-169).

15 Aralık 2005 seçimlerinde Şiilerin Birleşik İttifakı partisi lider parti olmuş, hükümeti kurma görevini de İbrahim El-Caferi üstlenmiştir. Zamanla El-Caferi'nin, Cumhurbaşkanı Talabani ile sorunlar yaşaması ve bir türlü hükümeti kuramaması üzerine partinin liderliğine Nuri El-Maliki getirilmiştir (Özcan, 2008: 59-60). ABD El-Caferi sonrasında El-Maliki'nin hükümeti kurabileceğine ve ülkedeki çarpık düzeni toparlayacağına inanmıştır. El-Maliki'nin Sünniler ve Kürtlerden onay almasında bunun etkisi olduğu düşünülmüştür (Breslow ve Wexler, 2014). Nitekim El-Maliki de Sünni-Şii karşıtlığını bitirecek adımlar atacağını ima etmiştir. Fakat dönemin Ulusal Güvenlik Danışmanı Stephen Hadley sahadan aldıkları raporlarda Irak Başbakanlık Ofisi'nden Sünni bölgelerine hizmet götürülmemesi, Şii hedeflere karşı müdahalenin sonlandırılması talimatlarının verildiği ve Şii grupların Sünni gruplara karşı kışkırtıldığı bilgisinin edinildiğini belirtmiştir (The New York Times, 2006). Nitekim geçmişinde aşırı faaliyetler bulunan bir ismin birleştirici bir şekilde Başbakanlık yapması umulmamıştır.

El-Maliki, Irak'taki Şii egemenliğini arttırmakla kalmamış; Şii toplumu aracılığıyla kendi "otokrat" düzenini de kurmuştur. Yargı, bürokrasi ve ordu atamalarını kendi kontrolü altına almış, kendi mezhebi olan Şiilik mezhebi mensubu kişileri kayırmıştır (Sullivan, 2013: 9). Geline süreçte Şii milis güçlerinde görev alan kişilerin Irak devlet yapısı içerisinde kolluk ve askeri güçlerde görevlendirilmesi, geliştirilmek istenen devlet sistemine tam aksi yönde etki etmiştir. Görev verilen bu eski Şii milisler farklı mezheplerdeki kişilere karşı eski kurumsal olmayan şekilde muamelelerde bulunmuş haksız tutuklamalara ve hatta öldürmelere imza atmıştır (Özcan, 2008: 72). Irak devletini temsil eden resmi görevlilerin bu gibi faaliyetleri Sünni grupları "devlet odaklarına"

karşı düşmanca tavır almaya itmiştir. İlerleyen süreçte konu intikamcı bir tavırla farklı mezhep üyelerinin karşılık olarak adam kaçırma, eziyet ve toplu cinayet olaylarına evrilmesine neden olmuştur.

2010 senesinde düzenlenen seçimlerde El-İrakiye İttifakı İyad Allavi liderliğinde bünyesinde Seküler Iraklıları ve Sünni Türkmenleri barındıran bir oluşumla seçimlere girmiştir. 2010 senesinde düzenlenen seçimlerden birinci parti olarak çıkan El-İrakiye İttifakı, El-Maliki'nin başında olduğu Hukuk Devleti Koalisyonu'ndan iki sandalye fazla kazanmıştır. Mukteda El-Sadr, İbrahim El-Caferi ve Ammar El-Hekim'in oluşturduğu Şii Irak Milli İttifakı üçüncü olmuş, Kürtlerin grubu ise dördüncü parti olmuştur. Hükümet kurulması sürecinde hem Allavi'nin İttifakı seçim sonrasında diyet gösterememiş hem de El-Maliki'nin iktidarı bırakmak istemeyişi nedeniyle süreci konsolide etmesi neticesinde yaklaşık 8 ay sonra Nuri El-Maliki Başbakanlığında hükümet kurulmuştur (Salihi, 2015: 172).

Seçim öncesinde Amerikan askerlerinin Iraktan çekilmesi ve Irak'ın Iraklılara bırakılacağı vaatlerinde bulunan Barack H. Obama'nın ABD Başkanı olmasıyla birlikte Irak üzerindeki ağırlığı da azalmaya başlamıştır. Nuri El-Maliki'nin o önemde baskıcı ve mezhepçi politikaları ABD'nin ağırlığını azaltmasıyla birlikte kendini daha fazla göstermiştir. Bunu doğrular bir şekilde 18 Aralık 2011 tarihinde ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi tamamlanmış, 19 Aralık 2011 tarihindeyse Sünni Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El-Haşimi hakkında yakalama kararı verilmiştir. El-Haşimi, El-Maliki'yi 2006 senesinden itibaren mezhepsel ayrılıkları derinleştirmek, yolsuzluk yapmak ve kamu kararlarında mezhepçilik yapmakla suçlamıştır. El-Haşimi ise Şii kamu görevlilerine karşı suikast emirleri verdiği yönünde suçlamalara maruz kalmıştır (Aljazeera Türk, 2014).

2011 senesinin sonunda Maliki'nin iktidarı elinde tutma çabalarına karşı düzenlenen barışçıl gösterileri bastırmak adına uygulanan önlemler oldukça sert ve orantısız olmuştur. Oluşturulan yeni iktidarın Şii yoğunluğu ile İran politikasına kayması, ülkedeki Sünni siyasetçileri bertaraf etme çabası ve El-Maliki'nin tüm yönetimi gayri hukuki olarak ele alma çabası tepkilere yol açmıştır. Maliki'nin, Şii hegemonyası altına aldığı devlet düzenine karşı düzenlenen eylemlerde Sünni gruplara yönelik sert önlemler alınmış ve yüzün üzerinde insan hayatını kaybetmiştir (Filkins, 2014).

Sonuç

Ortadoğu ülkelerinin uzun yıllar boyunca canını yakan terör hadiselerinin 11 Eylül saldırılarıyla birlikte kıta ötesine sansasyonel bir şekilde uzaması ABD'nin terörün merkezi olarak gördüğü noktalara işgal harekâtı başlatmasına neden olmuştur. Irak Savaşı'nın başlamasının istihbarat raporlarının değerlendirilmesine değil; savaş ilanını onaylayacak istihbarat raporlarının oluşturulmasına dayandığı anlaşılmaktadır.

Toplanan istihbarat ve verilerin işlenerek elde edilen malumata göre hareket etmek yerine, sadece belirlenen bir hedef için eldeki istihbarat ve veriler ihtiyaç olunan şekilde işlenmiş; sonuç olarak da tutarsız ve temeli ile uyumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. Irak işgaline sebep gösterilen yanlış istihbarat raporları, ilerleyen süreçte Birleşmiş Devletler nezdinde aşılabilir bir duvar oluşturmuş; Suriye ve Yemen’de elde edilen kanıtlı kitle imha ve işkence belgelerine rağmen hızlı ve kararlı bir duruş sergilenememiştir. Özellikle Bush sonrası Başkan olan Barack Obama’nın Irak’ta yaşananlarla ilgili vaatlerde bulunarak Başkan olması, Afganistan’dan ve Irak’tan ABD ordusunun çekileceğini ilan etmesi yaşananlarda etkili olmuştur. Sebep olunan yıkım ve Irak’ın kırılan yapısı gözetilmeden ve çekilmenin sonuçları değerlendirilmeden, ABD yönetiminin hatalarından kaçırarak şekilde hareket etmesi Irak’ın yeni bir iç güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

İşgalin ardından başlayan “Baassızlaştırma” politikasının tüm Sünni toplumu hedef alacak şekilde uygulamaya geçirilmesi, Sünni grupların öncelikle devletten sonra da zaman içerisinde toplumdan dışlanmasına yol açmıştır. Uygulanan bu politikanın katı bir şekilde ele alınması, mezhep farklılığı yaşayan ülkede ayrışmayı daha da artırmıştır. Özellikle devlet kademelerinde görevli olan Sünni grupların sivil toplum düzeninde yer alabilmesi onlar için oldukça zor olmuştur. Ayrıca orduda görevli Sünni grupların da ordudan çıkarılması, aynı sonucu doğurmuştur. ABD’nin işgal öncesinde yaptığı değerlendirmelerde bahse konu ordu mensuplarının ülkenin işgal sonrası kırılan döneminde toplumsal güvenliğin sağlanması adına kullanılabileceği göz önünde bulundurulmasına rağmen; bu husus tercih edilmemiştir. Zira söz konusu silah kullanma konusunda usta olan bu kimseler Irak içerisindeki terör odaklarının kazanılabilecek hedef haline gelmiştir.

ABD’nin Irak’ı işgal etmesinin ardından Irak’ın sınır güvenliğini sağlayamayışı ve bölgeye akın eden radikal terör unsurlarının artması nedeniyle bölgede radikalizmin artışı görülmüştür. Özellikle DEAŞ gibi terör örgütlerinin El-Kaide temelinde ortaya çıkması ve Irak sınır güvenliğinin ortadan kalkmasıyla beraber bu gruplara katılmak isteyen radikal unsurlar, Irak’ın beklenilen aksine daha radikal olmasına neden olmuştur. ABD’nin savaş öncesinde tehdit olarak gördüğü Saddam Hüseyin yönetimine kıyasla bölgenin daha fazla tehlikeli bir hal aldığı görülmüştür. Nitekim yalnızca Irak değil, bölge ülkelerinden olan Suriye’de de radikal terör örgütlerinin görülmesi nedeniyle bölgedeki mülteci, sığınmacı, göçmen sayısında artış görülmüş, komşu ülkeler ve Avrupa ülkeleri bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Radikal terör örgütlerinin bölgede hızlı artışı yalnızca ABD’ye karşı askeri anlamda olumsuzluklar yaşatmamış, aynı zamanda bölgede bulunan insanların radikal unsurlar karşısında korku yaşamalarına neden olmuştur. Yaşanan baskı, zorla örgüt üyeliği yapma, yaşam özgürlüklerinin kısıtlanması, bölge coğrafyasında olumsuz etkilere neden olmuştur.

Irak'ta meydana gelen mezhepsel ayrışmaların tetikleyici mekanizmasını oluşturan Irak El-Kaidesi'nin kullandığı argümanlar, dini terörizmi yeni bir fenomen haline getirmiştir. Zarkavi'nin gerçekleştirdiği eylemlerin görüntülerini internetten servis etmesi, terörün hedeflediği dehşet yayma faaliyetini yerine getirmesinin yanı sıra onun hedefi olan kaosu dünyaya yayma amacına hizmet etmiştir. Nitekim 11 Eylül saldırısıyla artan İslam karşıtlığı Zarkavi'nin yaydığı havaya uçurma, kafa kesme ve infaz görüntüleriyle daha da artış göstermiştir. Zarkavi'nin sağlamış olduğu bu popülerite "İslami Cihat" kavramını daha fazla yaygınlaştırmış ve örgütü günden güne daha fazla fedai/gönüllü çekmeye başlamıştır. Karşısındaki terör örgütünün eylem ve siyasetine cevap vermek zorunda olan ABD bürokrasisi ise bu konuda başarısız olmuştur.

Ebu Musab Zarkavi, Irak'ta ABD'nin Sünnilere karşı uyguladığı dışlayıcı politikalar yüzünden yabancı olduğu bir coğrafyada yeni terör örgütü üyelerine ulaşmak hususunda zorluk yaşamamıştır. Yönetimden ve toplumdan dışlanan Sünni toplum Zarkavi'nin terör eylemlerini çıkar yol olarak görmeye başlamıştır. Nitekim barışçıl eylemler düzenleyen Sünni gruplara yönelik sert müdahaleler onları çaresiz bırakmıştır. Laik bir yapıya sahip Irak Sünnileri gördükleri muameleler sonrasında çözümü Zarkavi'nin vahşi terör eylemlerinde bulmuştur.

Bu süreçlere ek olarak ABD'nin Irak'ta tesis ettiği demokrasi Sünni ve Şii gruplar arasında çatışmalara neden olmuş; ülkenin sınır güvenliğine ek olarak iç siyasetinde de güvenlik sorunlarının yaşandığı görülmüştür. ABD'nin Irak yönetimini Şii gruplara devretmesi, çoğunlukta olan Sünni grupların rahatsızlığına neden olmuştur. Bu durum siyasi çatışmaları, ülkedeki kaosu artırmış, istikrarsızlığın devam etmesini tetiklemiş dolayısıyla Irak ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda başarısızlıklar yaşamıştır.

ABD'nin işgal sonrasında ülkeden çekilme hususunu uzatmak istemediği bilinmektedir. Fakat mezhep ve ırk kavgalarının yoğun bir şekilde yaşandığı, radikal terör örgütlerinin saha bulmak adına toplumun içerisine sızdığı bir yapıda güvenlik durumunun sağlanmadan Anayasal düzenin oturtulmaya çalışması beyhude bir çaba olmuştur. Nitekim toplumun her kesimini memnun etmeye çalışan yeni anayasa olumsuz tepkilerden kaçınmak adına oldukça boşluklarla yürürlüğe sokulmuştur. Zamanla Nuri El-Maliki, mezhepçi politikaları ve ihtirasları nedeniyle bu boşluklardan faydalanan kendi otoriter düzenini sağlayacak değişimler gerçekleştirilmiştir.

Yönetimin devrinden önce ABD yönetimince yapılan hatalı hamleler ilerleyen süreçte uzun süre Irak Başbakanlığı görevini yürütecek olan Nuri El-Maliki döneminde de devam etmiştir. Nuri El-Maliki, gençliğinde aşırı Şii gruplarla birlikte eylemlerde bulunan bir kişi olduğu değerlendirildiğinde savaş sonrası daha birleştirici bir figüre ihtiyaç duyan Irak için yanlış bir seçenek olduğunu düşünmek hatalı olmayacaktır. Nitekim El-Maliki'nin göreve gelmesinin ardından ülkede oluşturulan kamu otorite

yapılarının Şii militan yapılarından tercih edilmesi halihazırda kopuk durumda olan Şii-Sünni ilişkilerini daha da çıkmaza sokmuştur.

ABD'nin Irak'ın yönetim sistemini kendi iç güvenlik tehdidi olarak değerlendirmesi üzerine başladığı operasyon çok ciddi can kayıpları, insan hakları ihlalleri, para kaybının yanı sıra ekonomik etkinsizliğin getirdiği kayıplarla birlikte Irak'ın iç güvenliği daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Irak El-Kaidesi ile radikal terör örgütü mensuplarının temelini atmış olduğu mücadele yöntemi ilerleyen yıllarda çatışmayı dünyanın çok farklı köşelerine taşımış, çokça masum insanın canına mal olmuştur.

Irak Savaşı nedeniyle gerçekleşen ekonomik sorunlar ve siyasi otoritenin eşitlikten uzak bir şekilde sürdürülmesi, insani krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bölgede bulunan öğretmenlerin, akademisyenlerin ve öğrencilerin okullardan uzaklaşması eğitimin çökmesine neden olmuş, ayrıca savaş nedeniyle barajların ve su kaynaklarının aktif olarak kullanılamaması nedeniyle bölgede tifo, dizanteri gibi birçok hastalığın yaşandığı görülmüştür. Hastalıkların artışı, devlet bütçesinde sağlığa harcanan paranın üç kat daha fazla artmasına neden olarak, hazinenin zarar etmesine yol açmıştır.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:

Etik Kurul Belgesi:

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek:

Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı:

%50-%50

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Sorumlu Yazar:

Oğuzhan YANARIŞIK

Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:

Dış-bağımsız

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval:

Ethics committee approval is not required for this article.

Declaration of Conflicting Interests:

No conflicts of interest were reported for this article.

Financial Support:

It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.

Author Contributions:

%50-%50

Statement of Support and Acknowledgment:

Corresponding Author:

Oğuzhan YANARIŞIK

Double-Blind Peer Review:

External-independent

KAYNAKÇA

- Acun, C., Keskin, B. ve Salaymeh, B. (2017). *El-Kaide'den HTŞ'ye: Nusra Cephesi*. SETA Yayınları.
- Al-Jazeera. (2006). *Abu Musab al-Zarqawi*. <https://www.aljazeera.com/news/2006/6/8/obituary-abu-musab-al-zarqawi>
- Al Jazeera. (2014). *Portre: Tarık El Haşimi*. <http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-tarik-el-hasimi>
- Alakel, M., ve Yıldırım, A. S. (2014). 11 Eylül sonrası ABD'nin Irak işgali sürecinde hegemonya-emperyalizm tartışmalarına eleştirel bir bakış. *Yalova Sosyal Bilimler Merkezi*, 4(8), 135-165.
- Arıboğan, D. Ü. (2007). *Terör korku hali: tarihin sonundan, barışın sonuna*. Profil Yayınları.
- Baştürk, L. vd. (2013). *Irak siyasetini anlama kılavuzu*. SETA Yayınları.
- Blisard, J. C. (2007). *Zarkavi*. Elips Kitap.
- Breslow, M. J. (2016). *Colin Powell: U.N. speech was a great intelligence failure*. <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/colin-powell-u-n-speech-was-a-great-intelligence-failure>
- Breslow, M. J. & Wexler, E. (2016). *Who is Nouri Al Maliki*. <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/who-is-nouri-al-maliki>
- Filkins, D. (2021). *Colin Powell's fateful moment*. <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/colin-powells-fateful-moment>
- İnat, K. (2006). Irak 2005. İçinde İnat, K. ve Balcı, A. (Ed.), *Ortadoğu yılığı 2005* (ss. 53-78). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kirk, M., Gilmore, J. & Wiser, M. (Producers). (2016). *The secret history of ISIS* [Film]. PBS Frontline.
- Özcan, M. (2008). Irak 2006. İçinde İnat, K. ve Ataman, M. (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2006* (ss. 57-77). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, S. (2018). Ortadoğu'daki gelişmeler çerçevesinde Mukteda El Sadr ve Hareketinin Irak'ta yükselişi. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 20(1), 57-71.
- Salihi, E. (2015). *Irak devletinin yeniden yapılandırılma sürecinde çatışma ve güven sorunu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sullivan, M. (2013). *Maliki's authoritarian regime*. Institute of The Study of War: Middle East Security Report 10, Washington DC.
- The New York Times. (2006). Text of U.S. security adviser's Iraq memo. <https://www.nytimes.com/2006/11/29/world/middleeast/29mtext.html>
- Wagemakers, J. (2014). A terrorist organisation that never was: the Jordanian Bay'at al-Imam Group. *The Middle East Journal*, 68(1), 59-75.
- Weis, M. ve Hassan, H. (2016). *IŞİD terör ordusunun içyüzü*, Kırmızı Yayınları.